

Eugeniusz Niedzielski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ASPIRACJE ZAWODOWE MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ

CAREER ASPIRATIONS OF RURAL YOUTHS

Słowa kluczowe: młodzież, aspiracje zawodowe, środowisko wiejskie

Key words: youth, career aspirations, rural environment

Abstrakt. Celem badań była identyfikacja zamierzeń i planów zawodowych uczniów szkół ponadgimnazjalnych zamieszkałych oraz uczących się na wsi oraz ocena czynników wpływających na te wybory, a także warunkujących ich zrealizowanie. Badania przeprowadzono w 2012 r. wśród 125 uczniów wiejskich szkół ponadgimnazjalnych. Stwierdzono m.in. większą aktywność edukacyjną dziewcząt niż chłopców. Dotyczyło to także zamiaru opuszczenia przez nich na stałe wsi. Młodzież wykazała dużą skłonność do migracji zagranicznych, a od przyszłego miejsca pracy oczekiwala przede wszystkim wysokich zarobków oraz zapewnienia satysfakcji i możliwości rozwoju.

Wstęp

Procesom cywilizacyjnym w krajach rozwiniętych towarzyszą zmiany demograficzne wyrażające się w malejącej liczbie urodzeń i jej następstwach oraz zmiany w strukturze zawodowej ludności. W tym ostatnim przypadku widoczne jest to m.in. w malejącym udziale zatrudnienia w rolnictwie, przy jednoczesnym zwiększaniu się liczby mieszkańców wsi (przynajmniej w niektórych regionach) niezwiązanych z rolnictwem. W latach 2000-2010 liczba ludności mieszkającej na obszarach wiejskich wzrosła o około 2,3%, obecnie stanowi 39% ludności kraju. Na wsi mieszka także 46% ogółu dzieci i młodzieży w wieku 7-19 lat [Wnochalska 2012]. W krajach najbardziej rozwiniętych zatrudnienie w rolnictwie zbliża się do 1% ogółu osób zawodowo czynnych. W Polsce udział ten wynosi około 20%. Rolnictwo absorbuje także nadwyżki siły roboczej nieznajdujące zatrudnienia w innych działach gospodarki. Rozmiary bezrobocia ukrytego w rolnictwie są trudne do oszacowania i obejmują nie tylko osoby uznane za bezrobotne, ale także te, które formalnie posiadają zatrudnienie w rolnictwie, a jednak są tam zbędne. Istotnym problemem jest na obszarach wiejskich niedostatek pozarolniczych miejsc pracy. W efekcie, bezrobocie w gminach o monofunkcyjnym rolniczym charakterze jest zdecydowanie większe niż w gminach o zróżnicowanej strukturze gospodarki.

Specyficzne cechy gospodarcze i społeczno-zawodowe środowisk wiejskich wpływają także na aspiracje i losy zawodowe młodych ludzi zamieszkałych na wsi [Dudek 2012]. Rynek pracy w warunkach globalnego kryzysu gospodarczego jest szczególnie mało przyjazny dla młodych ludzi wchodzących na ten rynek. Bezrobocie wśród młodych osób w większości krajów europejskich przekracza 20%, a w Polsce w 2011 r. wynosiło 26,5% [Poławski 2012]. Na rynku pracy pojawiły się rozwiązania mające w części patologiczny charakter w postaci tzw. „umów śmieciowych”, wiecznego stażowania, zatrudnienia w szarej strefie. Trudność w znalezieniu już nie tyle sensownego, ale jakiegokolwiek zatrudnienia, jest źródłem niezadowolona wyrażonego przez ruch oburzonych, czyli tzw. prekariat [Zalewski 2012]. Nierównowaga na rynku pracy w szczególności wpływa na losy zawodowe młodzieży wiejskiej. Dotyczy to zwłaszcza regionów peryferyjnych, słabo zurbanizowanych, o ograniczonej dostępności komunikacyjnej. Możliwość zaspokojenia potrzeb edukacyjnych, zwłaszcza młodzieży wiejskiej ograniczają liczne bariery, do których zalicza się przede wszystkim ograniczenia materialne wynikające z niskich dochodów ludności wiejskiej, ograniczenia strukturalne związane z małą dostępnością usług edukacyjnych i bariery świadomościowe znajdujące wyraz w braku potrzeby nauki [Gołąb 2012].

Powyższe przesłanki skłoniły do podjęcia badań mających na celu identyfikację aspiracji zawodowych młodzieży na przykładzie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w gminie wiejskiej o typowo rolniczym charakterze.

Material i metodyka badań

Celem badań była identyfikacja zamierzeń oraz planów zawodowych uczniów szkół ponadgimnazjalnych mieszkających oraz uczących się na wsi, a także ocena czynników wpływających na te wybory i warunkujących ich zrealizowanie. Badanie przeprowadzono wśród 69 uczniów (klas 1, 2 i 3) liceum ogólnokształcącego, 11 uczniów klasy 3. liceum profilowanego, oraz 45 uczniów klas 1, 2 i 3 zasadniczej szkoły zawodowej w gminie Rozogi. Gmina liczy 5,63 tys. mieszkańców i ma monofunkcyjny rolniczy charakter, jest położona w powiecie szczycieńskim na pograniczu Mazur i Mazowsza (Kurpi). Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w gminie w okresie badań (czerwiec 2012 r.) wynosiła 545 osób. Udział beneficjentów pomocy społecznej w 2010 r. wynosił 29% ogółu mieszkańców i nadal utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosi 15 ha. Na terenie gmin zarejestrowanych jest 216 podmiotów gospodarczych, w tym 61 firm handlowych, 32 budowlane, 20 zajmujących się przetwórstwem spożywczym. Są to wyłącznie firmy zaliczane do sektora mikro- i małych przedsiębiorstw. W gminie są cztery szkoły podstawowe z 412 uczniami, jedno gimnazjum z 279 uczniami i liceum ogólnokształcące z 78 uczniami. Wśród badanych uczniów liczba dziewcząt i chłopców była zrównoważona, jednak z przewagą dziewcząt w liceum ogólnokształcącym i chłopców w szkole zawodowej. W strukturze wykształcenia rodziców badanych uczniów największy był udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (40% ojców i 33% matek), następnie średnim (24% ojców i 30% matek) oraz podstawowym (17% ojców i matek). Najwięcej ojców respondentów było rolnikami (31%) lub leśnikami (7%). Część rodziców, w tym 8% ojców, była bez pracy, a w przypadku 18% rodziców uczniowie nie chcieli podać zawodów swoich rodziców (szara strefa, migracja). Większość rodzin badanych uczniów składała się z pięciu (34%) lub czterech (19%), choć w pięciu przypadkach było to 10 lub więcej, osób. Szacowany miesięczny dochód na jedną osobę w rodzinie najczęściej wynosił od 500 do 1000 zł (43,2% wskazań).

Wyniki

Aspiracje edukacyjne

Pomiędzy terenami wiejskimi i miejskimi utrzymują się istotne różnice w poziomie wykształcenia ludności. Wykształcenie na poziomie co najwyżej zawodowym posiadało na wsi prawie 70% ludności, podczas gdy wśród mieszkańców dużych miast odsetek ten wynosił niecałe 43%. Jeszcze gorzej przedstawiała się sytuacja wśród rolników, gdzie jedynie 2,7% miało wykształcenie wyższe, 23,8% wykształcenie podstawowe lub niepełne podstawowe, a 69,1% co najwyżej zasadnicze zawodowe [Gutkowska, Murawska 2009]. Wynika to m.in. z tego, że środowisko wiejskie nie generuje znaczącego zapotrzebowania na osoby o względnie wysokim poziomie wykształcenia oraz z barier różnego rodzaju ograniczających dostęp do edukacji [Wnochalska 2012]. Zamieszkiwanie na wsi miało także wpływ na preferencje i możliwości wyboru przez młodzież poziomu i kierunku kształcenia.

Przyczyny wyboru szkoły, do której uczęszczali badani uczniowie, były bardzo zróżnicowane, jednak najczęściej był to wpływ rodziców i/lub rodzeństwa (38%). Wynika to zapewne z braku jasno sprecyzowanych oczekiwań dotyczących kierunku kształcenia, co bywa naturalne w wieku gimnazjalnym, stąd sugestie innych osób (rodziców, przyjaciół, nauczycieli) często przesądzają o decyzji związanej z wyborem szkoły. Część młodzieży miała jednak własne zdanie oraz przyzwolenie rodziny na jego realizację i dokonała wyboru szkoły zgodnie ze swoimi marzeniami i zainteresowaniami (28% wskazań). Dotyczyło to częściej chłopców (18,5%) niż dziewcząt (9,5%). Duża grupa badanych uczniów (13%) stwierdziła jednak, że wybrała szkołę z konieczności powodowanej brakiem innych szkół w miejscu zamieszkania. „Przymus” uczenia się w

miejscowej szkole mógł być także następstwem trudnej sytuacji finansowej lub obawy rodziców o utratę kontroli nad dzieckiem w przypadku jego wyjazdu do szkoły w oddalonej miejscowości.

Większość młodzieży (61%) po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej zamierza kontynuować naukę. Zamiar taki zdecydowanie częściej wyrażały dziewczęta (71%) niż chłopcy (48%). Studiować zamierza ponad połowa badanych uczniów (52%). Chłopcy częściej wybierali studia inżynierskie, natomiast dziewczęta studia licencjackie i magisterskie. Absolwenci liceum ogólnokształcącego w większości (55%) zamierzają studiować w trybie stacjonarnym, a absolwenci liceum profilowanego i szkoły zawodowej w trybie niestacjonarnym. Wybór trybu studiowania wynikał z oceny możliwości finansowego wsparcia studiów przez rodziny uczniów. Niski poziom dochodów zmuszał do poszukiwania zatrudnienia i ewentualnego łączenia pracy ze studiowaniem.

Aspiracje zawodowe

Nie wszyscy badani uczniowie dokonali już wyboru zawodu, jednak w decyzjach w tej sprawie będą uwzględniać wysokość wynagrodzenia (46%), własne zainteresowania (36%) lub rady rodziców i znajomych (16%). Jedynie 13% uczniów zamierzało kontynuować tradycje zawodowe rodziców. Lista zawodów, które uwzględniali oni w rozważaniach o przyszłości zawodowej była bardzo długa – od bardzo konkretnych, jak: fryzjer, sprzedawca, mechanik, stolarz – do bardzo ogólnych, jak: projektant mody, politolog, psycholog, pedagog. W preferencjach dziewcząt obok zawodów typowo kobiecych znalazły się także zwody uznawane za męskie, jak: leśniczy, policjant, geodeta.

Wybór zawodu w dużej mierze wiązał się z planami dotyczącymi przyszłego miejsca zamieszkania. Większość badanych uczniów (53%) zamierzała mieszkać w mieście, przy czym częściej takie zamiary wyrażały dziewczęta (64%) niż chłopcy (41%). Wynika to z faktu, że chłopcy częściej będą dziedzicami gospodarstw lub rodzinnych biznesów. Tendencja opuszczania na stałe wsi, zwłaszcza przez osoby młode i wykształcone, utrzymuje się od dawna. Dotyczy to zwłaszcza młodych kobiet, co w skrajnych przypadkach bywa przyczyną trudności znalezienia partnerki życiowej i starokawalerstwa [Dudek 2012].

Założenie własnej firmy w swoich planach zawodowych uwzględniła względnie duża część respondentów (31%), przy czym częściej byli to chłopcy (44%) niż dziewczęta (18%). Deklaracje te zapewne częściej wyrażają marzenia niż realne działania ograniczone brakiem środków i niedyspozycji przedsiębiorczych. Duża część młodzieży (53%) rozpatrywała możliwość emigracji,

Tabela 1. Oczekiwania uczniów dotyczące przyszłej pracy
Table 1. Student's expectations regarding their future work

Oczekiwania dotyczące przyszłej pracy /Expectations regarding future work	Wskaźnik natężenia cechy/ Flow rate characteristic*	Częstość wskazań/ Frequency display (n=125)
Dająca zadowolenie i satysfakcję/Giving satisfaction	1,52	92
Zapewniająca wysokie zarobki/Giving high earnings	1,55	109
Bezstresowa/Non-stress	1,78	83
Zapewniająca dobrą atmosferę/With good atmosphere	1,79	67
Pobudzająca do myślenia i działania/Think and action stimulating	1,89	59
Dająca możliwość kształcenia i rozwoju/Giving possibilities for education and growth	1,97	68
Samodzielna/Independent	2,07	56
Na kierowniczym stanowisku/On executive level	2,17	58
O dużym znaczeniu społecznym/Of high public interest	2,22	57
Zespołowa/Team work	2,28	56

* w skali od 1 (bardzo ważne) do 3 (mniej ważne)/on scale on 1 (very important) do 3 (less important)

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

a przyczyną takich zamiarów było głównie oczekiwanie wyższych niż w kraju zarobków (76%). Możliwość wyjazdu za granicę kraju zdecydowanie odrzuciło jedynie 4% uczniów.

Oczekiwania dotyczące przyszłej pracy były bardzo zróżnicowane (tab. 1). Dominowało wśród nich oczekiwanie wysokich zarobków, w powiązaniu z zadowoleniem i satysfakcją z wykonywanej pracy. W badaniu nie wykazano istotnych różnic w zakresie preferencji (oczekiwań) dotyczących przyszłej pracy między dziewczętami i chłopcami oraz uczniami różnych typów szkół. Można zatem stwierdzić, że były to oczekiwania powszechne i względnie stałe. Dotyczyły to także oczekiwania dobrej atmosfery i braku stresu w miejscu pracy.

Podsumowanie

Wyniki badań potwierdziły ogólne prawidłowości dotyczące preferencji edukacyjnych i zawodowych młodzieży wiejskiej. Dotyczyły to większych aspiracji edukacyjnych dziewcząt niż chłopców, co wyrażało się w częstszym podejmowaniu przez dziewczęta nauki w szkołach ogólnokształcących niż w szkołach zawodowych i w częstszym zamiarze studiowania w trybie dziennym na studiach licencjackich i magisterskich. Dziewczęta częściej niż chłopcy zamierzały także migrować ze wsi do miasta. Na zamiary młodzieży związane z kształceniem i przyszłą pracą duży wpływ wywiera środowisko społeczne, a zwłaszcza rodzina. Obserwacja środowiska nie skłania młodych ludzi do kontynuowania tradycji zawodowych rodziny a do migracji ze wsi, łącznie z migracją zagraniczną. Oczekiwania dotyczące przyszłej pracy związane były przede wszystkim z uzyskaniem zatrudnienia zapewniającego godziwe zarobki, trudne do osiągnięcia na wsi. Młodzi ludzie zdawali sobie sprawę, że na współczesnym rynku pracy planowanie własnej kariery zawodowej jest bardzo trudne i wymaga dużej elastyczności oraz kreatywności, dlatego zakładali kontynuowanie nauki na różnym poziomie i w różnych formach, a także oczekiwali możliwości rozwoju i kształcenia w przyszłym miejscu pracy. Obecnie młodzi ludzie muszą być przygotowani na zmiany m.in. miejsca pracy, zawodu, a także miejsca zamieszkiwania. Problemem jest zatem poszukiwanie równowagi pomiędzy możliwościami i zainteresowaniami ucznia z realiami nieprzewidywalnego rynku pracy. Stąd wynika duża rola rodziców i szkoły w ukierunkowaniu i planowaniu kariery zawodowej młodzieży. Przywołane badania potwierdziły tę zależność.

Literatura

- Dudek S. 2012: *Wybrane uwarunkowania zmian poziomu wykształcenia ludności wiejskiej w Polsce*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIV, z. 3.
- Gołąb S. 2012: *Bariery w dostępie do edukacji młodzieży ze środowisk wiejskich*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIV, z. 3.
- Gutkowska K., Murawska A. 2009: *Dzieci wiejskie – środowiskowe uwarunkowania dostępu do edukacji*, Polityka Społeczna, nr 9.
- Poławski P. 2012: *Generacja prekariuszy na polskim rynku pracy*, Polityka Społeczna, nr 9.
- Zalewski D. 2012: *Stabilizacja „niestabilnego”: Konsekwencje zatrudnienia na czas określony dla zbiorowych stosunków pracy*, Polityka Społeczna, nr 9.
- Wnochalska A. 2012: *Współczesne społeczeństwo wiejskie w świetle osiąganego poziomu wykształcenia i korzystania z technologii cyfrowej*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIV, z. 3.

Summary

The paper contains a study carried among students of rural upper secondary school regarding their educational and career aspirations. The study shows that girls are more active in sphere of education than boys. It refers also to their aspiration to migrate from the rural area, with a high propensity to migrate abroad. Moreover, they expect high earnings, satisfaction and the possibility of development from their future work.

Adres do korespondencji
 prof. dr hab. Eugeniusz Niedzielski
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Katedra Organizacji i Zarządzania
 ul. Prawocheńskiego 3, 10-720 Olsztyn
 tel. (89) 523 34 98
 e-mail: koiz@uwm.edu.pl